

KUR'AN-I KERİM'İN AYDINLIĞINDA İSLAM'DA HAC İBADETİ

Hasan Şakir SANCAKTAR
Ankara Müftüsü

HACCA GİTMEK İSTEYENLERİN, SAĞLAM İLMİHAL KİTAPLARINDAN SORUMLU VE GÜVENİLİR KİŞİLERDEN AZAMI ŞEKİLDE BİLGİ ALMASI, İSTİFADE ETMESİ GEREKİR

* * *

Hac, lügatta, taz'im edilecek makamları ziyaret kasdında bulun-mak anlamına gelir. İslâmiyette ise; belirlenen günde arafatta bulunmak; daha sonra Ka'bei Muazzamayı usu-lüne göre ziyaret etmekten ibarettir.

Umre ise, sözlükte yine ziyaret anlamına gelir. İstilahta: Ka'bei Mu-azzamayı tavaf; Safa ile Merve ara-sında sa'y etmekten ibarettir. Sene-nin her mevsiminde yapılır; ancak, Arefe günü ile Kurban Bayramının dört gününde yapılması mekruhtur. Umre'ye "Hacці asgar" küçük hac; belirli gün ve zamanda yapılan Hacc ibadetine ise "Hacці ekber" yani büyük hac denir.

Hac ibadeti, Yüce Rabbimizin kesin emirlerinden biri olduğu gibi İslâmın beş şartından birisidir de.

Kur'an-ı Kerim'de, Cenabı Hak, hac ibadeti ile ilgili, bakınız neler buyuruyor:

"Doğrusu insanlar için ilk kurulan ev (ma'bed), Mekke'de, dünyalar için mü-barek ve doğru yol gösteren Ka'bedir. Orada apaçık deliller vardır. İbrahim'in makamı vardır; kim oraya giderse güven-lik içindedir; oraya bir yol bulabilenlerin, gücü yetenlerin Ka'beyi ziyaret etmesi, hacc etmesi, Allanın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Ama, kim de küfrederse şüphesiz ki Allah âlemlerden müstağnidir." (Ali İmran, 96-97)

"Bana hiç bir şeyi ortak koşma; tavaf edenler, orada kıyama duranlar, rüku edenler ve secdeye varanlar için evimizi temiz tut" diye İbrahim'i Ka'benin yanı-na yerleştirdik. İnsanları hacca çağır; yürüyerek veya binekler üstünde uzak yol-lardan sana gelsinler", (Hac, 26-27) İşte Hac ile ilgili bir kaç Ayet-i Celile bu me'-aidedir.

Hac ibadeti; farz, vacip, nafîle kısımlarına ayrıldığı gibi hacці ifrad, hacці temettu', hacці kıran nev'ile-rine de ayrılır.

Farz olan hac. gerekli şartlarını taşıyan bir müslümanın ömründe bir defa edâsiyle mükellef olduğu hac'dır.

Vacip hac, adak yapılan veya başlanmışken herhangi bir nedenle bozulan nafîle bir hacca bedel ola-rak kaza edilecek hac'dır.

Nafîle hac ise, henüz yetişkin ol-mayan veya farz haccini yaptıktan sonra; tekrar, Allah rızası için nafîle olarak yapılan hacdır.

Fakihler, nafîle haccetmek için yapılacak masrafı fakir fukaraya; dul ve yetimlere; bütün ahaliye ya-rarlı ve hayırlı olacak işlere sarfet-menin daha sevap olacağı görüşün-dedirler, bununla beraber nafîle haccetmeyi engelleyen bir durum da yoktur.

Hacці ifrad; ihrama girerken, um-resiz: yalnızca hacca niyet edilerek yapılan hac'dır.

Haccı temettü; hac mevsiminde önce umre haccı için ihrama girip, umre yapıldıktan sonra, aynı mevsimde, yurduna, aile ocağına dön-medene; tekrar ihrama girip usulü dairesinde yapılan hac'dır. Buna yapana "Mutemetti" denir.

Haccı kıran ise; mikat'da umre ile diğer hac için bir ihrama giren: iki-sini aynı ihramla yapmaya niyet eden: önce umre yapıldıktan sonra, usulü dairesinde diğer haccını da yapmaktır. Bu şekilde hacca "haccı kıran" denir.

İfrad hac yapana kurban kesmek lâzım değilse de, aynı hac mevsiminde umre ve hac yapana veya bir ihramla ikisini de yapanlara "Şük-ren lillah" kurban kesmek vacip olur.

Haccın rükünleri, yani; mahiyeti-ni teşkil eden farzları ikidir. Biri arafatta belirtilen müddet ve zaman-da durmak; diğeri de Ka'beyi Muaz-zamayı ziyaret tavafında bulunmak-tır.

Arafatta vakfe; dünyanın her ta-rafında akın akın gelen; yurtları, dil-leri, renkleri başka; fakat, düşünce-leri, gayeleri bir olan yüzbinlerce ehl-i islâmın, âdeta kefenlere bürü-nerek, kabirlerinden yeni bir hayat bulup mahşer sahasında toplanışını temsil eder. Bunların hazin ve gari-bane bir eda ile Yüce Allah'tan afv ve mağfiret niyaz etmeleri; gözyaş-larını akıtarak istiğfarda bulunmaları, melekleri dahi heyecana getire-cek ulvi, ruhani bir manzara meyda-na getirir.

Ka'beyi muazzama; bütün ehl-i İslâmın kıblegahıdır. Onu, usulüne göre tavaf etmek, bir nevi' namaz-dır. Yüce Allah'a heyecan ile mu-habbet ve ta'zimin bir nişanesidir. Arş a'laya tavaf eden kudsi melek-lerin hallerine bir benzeyiş tarzıdır. Bir nevi' şuhut âleminde, mana ve melekut âlemini yaşamının bir emzidir. Haceri esvedi istikbal et-mek, namazda durur gibi tekbir, tehlil ve salâtü selam getirmek; mümkünse üzerine elleri değdirip haceri esvedi öpmek; Hak Te'alâ Hazretleriyle ibadet ve tâ'at husu-sunda ahitleşmek ve bu ahde vefa göstereceğine söz vermek; Yüce Allah'ın emri ve rızası için, hikmet-lerle dolu, te'abbudi hareketlerde bulunmanın bir işaretidir.

Haccın farz olması için; müslü-man olmak, erginlik çağına ermek, akıllı olmak, kendi haline uygun nakil vasıtası ve yolda yapacağı masraflara mukabil parası bulun-mak; hacca gidip gelinceye kadar, kendisinin ve bakmakla mükellef bulunduğu aile efradının nafakaları bulunmak; hac vazifesini sıkıntısız bir şekilde ifa edebilecek, yeterli zamana sahip olmak; haccın farz olduğunu bilecek kadar malumatı bulunmak: hür olmak... gibi şart-lar vardır .

Haccın vacip olması için de; kör, kötürüm ve yürüyemeyecek derece-de hasta olmamak; tutuklu, hüküm-lü mâni hali bulunmamak; hac yo-lu emniyetli ve güvenli olmak;sefer müddeti kadar uzak olan yerlerden haccetmek isteyen kadınların eşi veya mahremleri yanlarında bulun-mak... gibi şartlar gerekir.

Haccın sahih olması için ise; müs-lüman olmak; arefe günü zeval vaktinden başlamak üzere, kurban bay-ramının birinci günü tan yeri ağar-maya başlamadan önceki zaman içerisinde, fakihlerin beyan ettiği kadar arafatta bulunmak; daha son-ra, usulüne göre beytullahı tavaf et-mek: hac ibadetine başlarken, hac niyetiyle ihrama girmek... gibi şart-lar mevcuttur.

İhram, haccı veya umreyi yada her ikisini eda için mübah olan şey-lerden bazılarını nefsine, geçici ola-rak haram kılmak; yani onları yap-maktan sakınmaktır. İhram, haccın şartıdır. Niyet etmek ve "telbiye" de bulunmakla başlamış olur. İh-ram, Beytullah için bir ta'zim ala-metidir. Hatta, hariçten bir iş için Mekke'ye giden bir müslüman, hac veya umre kasdinde bulunmasada, yine ihramsız olarak Mekke'i mü-kerreme şehrine giremez. Şayet, saygısızlık göstererek, ihramsız gi-rerse, haram işlemiş olur.

Ancak, kadınların özel ihramları yoktur. Onlar, mikat mahallinde ni-yet ederler; başlarını ve ayaklarını, erkekler gibi açmazlar. Gerekli te-mizlik ve hazırlıklarını yapıp, müna-sip görülen giyecekleri elbiselerini ihram olarak kabul ederler.

Haccın farz olmasının sebebi; in-sanlar için ilk ve büyük ma'bed olan Beytullah'ın mevcudiyetidir. Bu mukaddes mabedi ziyaret için Yü-ce Rabbimizin emriyle hac farz kılınmıştır. Bu sebep tekerrür etmediği için haccın farziyeti de tekerrür etmez. Mükellef olan bir müslümanın ömründe bir defa haccetmesiyle bu farz yerine getirilmiş olur. Üzeri-ne hac farz olan bir müslümanın, za-man geçirmeden, tehire bırakmadın ilk etapta hacca gitmesi gerekir. Gerçi ömrünün sonuna kadar gittiği takdirde yine eda olursada sebepsiz olarak tehir etmesi de günahı ha-li değildir. Zira, daha sonra fakir düşerse veya hacca gitmeye mani haller zuhur ederse, huzuru ilahide sorumluluktan kurtaramaz.

Hac ibadeti; namaz, oruç gibi yalnız bedeni; zekât ibadeti gibi de yalnız mali bir ibadet değildir. Be-deni ve mali ibadetin bir araya gel-mesiyle olur. Fakir olan müslüman-lara farz olmadığı gibi, sağlıklı olupta, bedel göndermek isteyenler için de sahih değildir.

Hac ibadeti çok sabır, tehammül ve dayanıklılık isteyen bir ibadettir. Ayrıca, geniş ve sağlam bilgiye de muhtaç bir ibadettir. Fıkıh ve ilmi-hal kitaplarında kırktan fazla vacip-leri; bir o kadar da sünnet ve müste-hapları olan bir ibadettir. Ayrıca, ihramlının uyması gereken ve yapıl-ması yasaklanan, "cinayetül hac de-nen bir takım meseleleri de bilmesi lâzımdır. Hac ibadeti, özel olarak; üstün sabır ve tahammüle dayanan; ilgili hac meselelerini sağlam kay-naklardan öğrenip uygulamaya ko-yabilen; yine de bir çok müşkülün çözebileceği bilgin ve arif arkadaşına ihtiyaç duyulan bir ibadettir. Eksik-lik ve yanlışlıklarla dolu bir kaç de-fa hacca gitmektense; bilgili, şu'ur-lu, sabırlı, edepli, ihlâslı olarak bir defa gitmek yeterlidir.

Özellikle, hacca gitmek isteyenle-rin, sağlam ilmihal kitaplarından so-rumlu ve güvenilir kişilerden azami şekilde bilgi alması, istifade etmesi gerekir.

Bedel olarak hacca gitmeye ve göndermeye gelince, bununla ilgili fıkıh kitaplarında yirmi civarında şartın olduğunu ve bir çok mesele-lerin bulunduğunu görüyoruz. Bu hususta çok dikkatli ve uyanık ol-mak lâzımdır. Aksi takdirde ibade-tin kabahata dönüşmesi; verilen bedel parasının berhava olması söz konusudur.

Medinei Minevvereyi; yani Sevgili Peygamberimizin (S. A. V.) kabri şerifi-ni; Mescidi nebeviyi; sahabe-i kiramın ka-bir ve hatıralarını; büyük anlayış ve huzur-la ziyaret etmek mutluluk ve bahtiyarlık-tır. İslâmın ilk mübarek topluluğu yıllarında meydana gelen olayları, özellikle Bedir, Uhud, Ahzap gibi gazveleri; o gün-lerin şartlarını o büyük Ashabın sadakat ve samimiyetlerini derinden derine düşün-mek; hatta içten içe yaşamaya çalışmak; kâmil imanlı, sağlam şuurlu, kalbgözü açık olan müslümanlara, neler vermez ve neler söylemezki?

Sevgili Peygamberimiz Efendimi-zin mübarek hadislerinde birinde buyuruyorlar ki:

"Her kim Allah için hac yapar da aşırı-lık ve sapıklığa düşmez, helâl ve meşru kazançtan haccını eda eder; cömert ve merhametli olursa anasından doğduğu gün gibi; günahsız duruma döner. Mebrur ve makbul haccın karşılığı, ancak cennet olur." (Buhari, Müslim)

"Hac, ömürde bir defadır; fazla olanlar ise nafiledir." (Ebu Davud, Nesei, Ahmed, Hâkim)

Cuheyne kabilesinden bir kadın, Peygamberimize (S. A. V.)

—Ya, Resulellah, annem öldü, hacca git-meyi adamıştıda gidemedi; ben, onun adına hac yapabilirmiyim diye sordu? Sevgili Peygamberimiz "Evet, annen için hac yap; onun insanlara borcu olsaydı, onu nasıl öderdi isen; Allah'a olan borcunu daha öncelikle ödeyiniz." (Buhari)

"Duaların en hayırlısı Arafatta yapılan duadır." (Tirmizi, Ahmed)

Aslında, insanın gönlü nerede hassaslaşıyorsa, gönlü ile beynini birleştirerek vecd ve istiğraka dala-biliyorsa; bunun en büyük âlemeti ve işareti olarak göz pınarlarını akı-tabiliyorsa yapacağı dualar makbul-dür. Hac ibadeti esnasında böyle ve mühim yerler, hayli çok olduğun-dan, bilerek yaşayanlar için günah-lardan arınmak daha kolay olmaktadır. Ama, öyleleri de vardır ki bir çok defa hacca gitmesine rağmen, istenen ve beklenen sonuca ulaşamamış; elbisesini çıkarmadan sözde banyo yapan gibi, kiri, pası, yine üzerinde kalmıştır. Fakat, öyleleri de vardır ki, fakirdir, hacca gidecek imkânları yoktur; gece, gündüz ibadet ve taatla meşgul olurlar, işlerinde güçlerinde çalışırlar, terlerini dökerler; din için millet için çalışır ve çırpınırlar; daima rızıklanm helâlinden kazanırlar; merhametli, iyiliksever; gerektiğinde her fedakârlıkta bulunurlar; her zaman ihlâs ve samimiyet üzeredirler; işte böyle olanlar belki evinde, işyerinde olduğu halde, Cenabı Hakka arz-ı ubudiyette bulunur: her an günahlarından arınır; gerçek hacı gibi tertemiz olurlar. İbadeti salılı olan, niyyeti hâlis olan, hacı makbul ve mebrur olan; İslâmı gerçekten anlayarak yaşayan; sünneti seniyyeye tam bağlı kalan, Ashabı kiram ve selefi sâlihînin gibi İslâmı yaşayan; sözün özü, gerçekten rızasını arayan ve o razdığa eren zümreye bizleri de ilhak eyle Ya, Rab.

Veda

Size mutlu haberim var
Hakkınızı helâl edin.

Beytullah'a seferim var
Hakkınızı helâl edin.

* * *

Ekmeğim Kevser'e banam
Zemzem içip suya kanam
Yerde yatan gelin anam
Hakkınızı helâl edin.

* * *

Helal rızık bütün çabam
Konu-komşu ve akrabam
Göçüp giden yiğit babam
Hakkınızı helâl edin.

* * *

Ermek için selâmete
Sarıl dine-diyane.ete.
Evlâtlarım Selçuk-Mete
Hakkınızı helâl edin.

Sır; ifşa etmez söz,
Derdim içimde gizi
İki gözüm İkiz'leri
Hakkınızı helâl edin

* * *

Vefakârım munis karım
Kalmasın hülyamız yarım.
Ağbeylerim ablalarım
Hakkınızı helâl edin.
Ellisine erdi yaşım
Çatılma ne bilmez kaşım.

Siz mahalle arkadaşım
Hakkınızı helâl edin.

* * *

Boynum ince ipten kıldan
Af dilerim cümle kıldan.
Dostlar, kışla ve okuldan
Hakkınızı helâl edin.

Ulularım, erenlerim
Niyazla geç ti günlerim.
Sevdiklerim, sevenlerim
Hakkınızı helâl edin.

>

Aleme bir eyle nazar
Kimi yapar, kimi bozar.
Ahabblarım şair-yazar
Hakkınızı helâl edin.

Nerden geldim, neredeyim
Gece gündüz zikirdeyim.
Gönlü gani ağabeyim
Hakkınızı helâl edin.

Zehir aşızülâl ettim
Neler neler hayâl ettim
Ben hakkımı helâl ettim
Hakkınızı helâl edin!..

Abdullah SATOĞLU